

Наводнението в долината на р. Росица през 1939 год.

Нели Цонева

Река Росица, носеща в древността името Росита, е една от красивите природни дадености в Централна Северна България, най-големият ляв приток на р. Янтра. Реката извира от м. Червена локва на около 1300 м от вр. Бухала в Средна Стара планина, тече на север в широка планинска долина и пресичайки Средния Предбалкан, събира водите на много свои начални притоци. В землището на павликенските села р. Росица прави завой на изток и спокойно протича в широка и плитка алувиална долина¹. Именно в тази долина през лятото на 1939 г. реката разлива своите води и предизвиква опустошително наводнение. Информация за тези събития достига до нас както от спомените на очевидци и запазените архивни снимки, така и от публикации в местния периодичен печат и от книгата на Ив. В. Ванев и Р. Ив. Русанов "Павликени и Павликенския край", отпечатана в София през 1940 г.

В резултат на поройни дъждове по горното течение на р. Росица, водите на реката излизат от коритото си и през нощта на 28 срещу 29 юни 1939 г. Заливат плодородната долина в Павликенския край. Най-силно са пострадали селата Стамболово, Бяла черква и Росица. Водната стихия, която на места достигала до 1, 5 м височина заляла огромна площ земеделски имоти, унищожени били стотици декари плодородни ниви и ливади, завлечени били стотици зеленчукови градини, съсипани са големи площи облагородени лозови насаждения. И в трите села имало съборени къщи и селскостопански постройки, унищожен е селскостопански инвентар за стотици хиляди левове, удавени са хиляди глави едър и дребен добитък, домашни животни и птици. В с. Стамболово няма незасегнатата къща, а повечето водата ги е заляла до покрив. Нанесени са материални щети за милиони левове.

В местния в-к "Павликени" незапомнената природна стихия е описана от съвременниците така:

"«Отивайки ош Павликени за с. Стамболово, наблюдава се една водна маса на широчина близо един километър, заляла онази хубава равнина, образувана и включваща се в триъгълника Стамболово, Михалци и Бяла черква. Ниви, ливади, зеленчукови градини и др. Представяват море. Коритото на реката се познава само по клоните на върбите, останали над водата. Може да се мине само по жп моста и да се

отиде на стотина метра зад него, към жп станция Стамболово. Останалата част от жп линията е заляна от водната стихия. Цялото с. Стамболово е във вода, която върви през него като грамадна и пълноводна река. Хората - по покривите на къщите, по дърветата, а някои успели да се изкачат на отсрещната височина. Кошери, греди, снопове, дървета, части от покъщнина и др. налитат със страшна бързина под жп мост, скриват се във водната маса и на стотина метра под него излизат пак над водата. Големи върби, без мъка се обръщат, показват се корените им над водата и потеглят, понесени от водната стихия-"²

Веднага след природното бедствие в засегнатия район на помощ на земеделските стопани пристигат войсковата част от В. Търново, начело с майор Балабански; трудова група от Павликени и жители на околните села. Великотърновският управител Стефан Тр. Капарашев назначава специална комисия, която да направи оглед на пострадалите земи и да оцени нанесените щети. Още същия ден кметът на Павликени Григор Писарев изпраща телеграми до Н. В. Цар Борис III и до министъра на вътрешните работи, с които ги информира за голямото наводнение, сполетяло района и моли за помощ и съдействие.

На 30 юни в с. Стамболово пристига първо председателят на Народното събрание Стойчо Мушанов, а след него селото е посетено от Н. В. Цар Борис III и от министъра на вътрешните работи и народното здраве ген. Недев. Завръщайки се в София, монархът се разпорежда чрез директора на БДЖ полковник Колчев да бъдат изпратени 8000лв. за подпомагане на първо време на жителите на пострадалото с. Стамболово. По-късно наводнените села са посетени и от министъра на земеделието Ив. Багрянов, който се разпорежда на населението да бъде раздадена безплатно царевича и просо за посяване на фураж³.

Специално създадената комисия установява вредите и загубите в трите най-тежко пострадали села както следва:

— В с. Стамболово за тежко засегнати се определят 141 домакинства, а нанесените щети се оценяват за 1291690 лв., цялото землище на селото е заляно от пороя, като на места водата достига от 1-1,5м до 2,5м;

- В с. Бяла черква пострадалите домакинства са 350. Завлечените и унищожени земеделски имоти са: 57,5 дка пшеница, 135 дка ечемик, 195 дка зеленчукови градини, 110 дка люцернови ливади, над 160 дка засети с царевича, памук и лозя; унищожени са над 500 хил. корена облагородени лози; удавени над 120 глави едър и дребен добитък, отвлечени 52 пчелни кошера. Поради ограничения брой на финансовите възможности комисията оценява и признава щетите само на най-

пострадалите и социално бедните. Направена е оценка на пораженията от водната стихия само в 28 домакинства със 133 члена и са признати загуби на обща стойност от 413 050 лв.;

- В с. Росица са признати щети и направена оценка на 55 домакинства с 263 члена и са оценени загуби за общо 925150 лв. Напълно съборени са 12 къщи и селскостопански постройки, полуразрушени са 28 сгради, отвлечена покъщнина за 70 800 лв., завлечени са 83 дка ливади, 13 дка зеленчукови градини, 5 дка ечемик, 7 дка пшеница, 127 хиляди корена облагородени лози, много животни са издавени⁴.

В действителност засегнатите домакинства, земеделски имоти и стопанства са много повече. На много по-висока стойност са нанесените от наводнението щети, но възможностите на държавата за подпомагане са били ограничени. Неподлежащи на финансова оценка остават обаче социалните последици, пропуснатите възможности, разочарованието да видиш с очите си как се унищожават създаденият ти с много "РУ9" любов дом. Човешката мъка и страдание нямат свой еквивалент във финансови измерения.

Със заповед № 2536. 2537 и 2538/11-11 от 8. 9.1939 г. Министерството на вътрешните работи и народното здраве, на основание Постановление №10 на Министерския съвет от 4. 9.1939 г., отпуска за възстановяването на пострадалите домакинства следните суми:

- за с. Стамболово: 624 560 лв. за построяването на 22 нови къщи; 532 000 лв. за възстановяването на съборени или отвлечени сгради и 89 560 лв. за ремонт на частично пострадали жилища;

- за с. Росица: 504 000 лв. за направа на 21 нови жилищни сгради и 51 080 лв. за ремонтиране на 11 други постройки;

- за с. Бяла черква: 172 000 лв. за построяването на 7 нови къщи и 6 120 лв. за ремонтиране на 3 частично пострадали постройки⁵.

Отпуснатите суми не се давали на ръка на пострадалите стопани, а се изразходвали само за строеж на жилищни постройки, което се контролирало от специална комисия. За месец и 20 дена къщите били готови, а семействата настанени в тях.

• За децата на земеделските стопани 6 наводнените райони се погрижил Съюзът за закрила на децата в България, който отпуснал 217 056 лв. Сумата била използвана за организиране на колонии за децата от селата Стамболово, Бяла черква и Росица; момичетата били настанени в манастира "Св. Троица" в с. Арбанаси, а момчетата в манастира "Св. Петър и Павел" и в сградата на дружество "Здравец" в същото село. За малките деца в предучилищна възраст бил устроен детски лагер в павликенското Земеделско училище.

Специален санитарен отряд имал задължението да предприеме предохранителни мерки за запазване на населението от епидемии. За нуждите на пострадалите от наводнението земеделски стопани било разрешено безплатно превозване на Българските държавни железници на фуражи, храни, каменни въглища и други материали.

Своята човешка солидарност и състрадание към хората от трите наводнени селища проявили и жителите на Павликени. По 500 лева предоставили Търновска банка - Павликени, Кооперация "Напредък", Йосиф Новосад и Брятя Колчеви; по 300 лева събрали кооперациите "Съгласие" и "Светлина", както и Братя Геневи; по 200 лева дарили чиновниците от БНБ - клон Павликени, пощата, д-р Кючюков, д-р Н. Муцески, Никола Атанасов, Генчо Добруджалиев, Мянко Стоянов. Парични дарения за засегнатите от природното бедствие направили и Начко Савов, Генчо Койчев, Васил Муцевски, Стефан Дамянов, Сяро Сяров, Трифон Пенков, Йордан Даалиев, д-р Л. Николов, Стоян Мандев, Мянко Касабов, Йордан Балканджиев, Григор Черкезов, Иван Витанов, Атанас Стефанов, Ганчо Тропчев и много други павликенчани⁶.

Проявената хуманна взаимопомощ и подкрепа навярно са облекчили поне малко голямото страдание на хората от наводнените села. А такива природни стихийни бедствия като голямото наводнение в долината на р. Росица през 1939 г. са били поредния горчив урок за зависимостта и безпомощността на хората пред великата сила на природата.

БЕЛЕЖКИ

¹ "Енциклопедия на България", София, БАН, 1986, том 5, 817-818.

² В-к "Павликенски глас", И» 68, 9 юли 1939 год. стр. 1.

³ Р. Ив. Русанови Ив. В. В а н е в, "Павликени и Павликенският край", София, 1940, 98.

⁴ Пак там, с. 99-100.

⁵ Пак там, с. 101.

⁶ В-к "Павликенски глас", N 68, 9 юли 1939 год., с. 5 и M 69, юли 1939.